

«ПУТІНІЗМ» ЯК РІЗНОВИД ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ ТА СУСПІЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Синяк Ярослав Васильович - курсант 3-го курсу факультету №1 (група ФПС-14-2) Харківського національного університету внутрішніх справ

Кріцак Іван Васильович - кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ

У статті розглядається явище «путінізму» як різновид державно-політичного режиму, що детермінує анексію РФ по відношенню до України та інших суверенних держав. Простежено наявність у «путінізмі» яскраво виражених рис шовінізму, який популяризує реваншистські погляди серед населення РФ та здійснює пропаганду війни. Автор робить висновок про те, що «путінізм» сформувався за потурання та байдужості широких верств російського народу до існуючого режиму, звичайно не без участі владних структур. У той же час російський народ не можна вважати ворогом для українського та інших народів цивілізованого світу.

Ключові слова: «путінізм», різновид державно-політичного режиму, шовінізм, гібридна війна, силові структури.

The article deals with the phenomenon of Putinism as a kind of public-political regime that determines the Russian Federation annexation towards Ukraine and other sovereign states. That was found out that Putinism as a regime pronounce chauvinism, which promotes revanchist mood among the population of Russia and promotes the war. The author concludes that Putinism was formed with the connivance and the general indifference of the Russian people to the regime. At the same time Russian people cannot be considered as an enemy to Ukrainian or other nations of the civilized world.

Key words: Putinism, the kind of public-political regime, chauvinism, hybrid warfare, the security.

У статті розглядається явище «путінізму» як різновид державно-політичного режиму, що детермінує анексію РФ по відношенню до України та інших суверенних держав. Простежено наявність у «путінізмі» яскраво виражених рис шовінізму, який популяризує реваншистські погляди серед населення РФ та здійснює пропаганду війни. Автор робить висновок про те, що «путінізм» сформувався за потурання та байдужості широких верств російського народу до існуючого режиму, звичайно не без участі владних структур. У той же час російський народ не можна вважати ворогом для українського та інших народів цивілізованого світу.

Ключові слова: «путінізм», різновид державно-політичного режиму, шовінізм, гібридна війна, силові структури.

Актуальність теми дослідження. На сьогоднішній день система забезпечення миру та безпеки в світі, що склалася після Другої світової війни, знаходиться у стані, який можна назвати як кризовий. Основною причиною такої ситуації є протиправна зовнішня політика Російської Фе-

дерації (далі - РФ), яка систематично провокує ескалацію різного роду конфліктів, намагаючись у такий спосіб показати свою впливовість та значимість на міжнародній політичній арені.

Як видається, джерелом подібної агресії РФ виступає існуючий у ній погляд на міждержавні

відносини та державно-політичний режим, так званий «путінізм», який на сьогоднішній день носить яскраво виражений шовіністичний характер, популяризує реваншистські погляди серед населення РФ і здійснює пропаганду війни. Звідси власне і впливає проблематика нашого наукового пошуку.

Дослідженням природи олігархічного «путінізму», пануючого в сучасній Росії, займалися такі науковці, як Л. Гудков, Д. Єжов, А. Полєєв, А. Ратнер, М. Гордієнко, проте всі вони зосереджували свою увагу на «путінізмі» як на внутрішньодержавному політичному феномені, не беручи до уваги його зв'язок із населенням РФ. Увага вищезгаданих авторів зосереджується на тому факті, що «путінізм» як «внутрішньодержавний режим», сформований сучасним російським істеблішментом, не бере до уваги думки та настрої власного населення.

На наш погляд, така постановка питання є не зовсім правильною, оскільки російський народ виступає в якості своєрідного «архітектурного матеріалу» та використовується для формування «путінізму», котрий по своїй суті є антинародним режимом та підтримує зовнішньополітичний вектор дій РФ на міжнародній арені, що в цілому несе в собі загрозу не лише для сусідніх держав, а й для всього цивілізованого світу.

Метою проведеного наукового дослідження є спроба дослідити «путінізм» як різновид державно-політичного режиму, акцентуючи увагу на неприродному симбіозі влади та соціуму. Відповідно до поставленої мети в роботі зосереджується увага на вирішенні таких завдань: визначення поняття та особливостей «путінізму»; порівняння «путінізму» з іншими державно-політичними режимами; встановлення визначальної ролі суспільної свідомості у виникненні, становленні та подальшому підтриманні «путінізму».

Об'єктом дослідження є «путінізм» як різновид державно-політичного режиму. **Предметом дослідження** є історико-правова характеристика «путінізму».

Методи дослідження. В основу методології дослідження покладена система філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-наукових методів і підходів. Використання зазначених методів дало можливість описати «путі-

нізм» як різновид державно-політичного режиму та суспільний феномен.

Виклад основного матеріалу. Перед тим, як приступити до розгляду даної проблематики, хочеться наголосити, що ідейним лідером та засновником «путінізму» є, безсумнівно, В. Путін. Ми не будемо вдаватися до висвітлення окремих аспектів приходу В. Путіна до влади, оскільки його біографія добре відома широкому загалу. Водночас, нам цікава постать В. Путіна як політичного діяча, до якого прикута увага всієї міжнародної спільноти.

На сьогодні, очевидним є той факт, що кінцевою метою формування «путінізму» є відновлення колишньої могутності СРСР на світовій політичній арені, а інструментарієм такого повернення втрачених територій став весь арсенал засобів так званого «путінізму». Підтвердженням цьому є сучасна агресивна зовнішня політика РФ по відношенню до України, а також досить цікавий факт з публічного висловлювання В. Путіна про те, що розпад СРСР «стал крупнейшей геополитической катастрофой века» [1]. Очевидно, розпад СРСР для В. Путіна, як колишнього офіцера КДБ, асоціювався з його особистою катастрофою, а здійснення реваншу є справою честі. Отже, збирання колишніх союзних республік або хоча б так званих «слов'янських земель» під гаслом «Святая Русь» стало для В. Путіна парадигмою сучасних векторів розвитку та запорукою подальшого існування російської державності.

Звідси впливає, що саме реваншистські ідеї та уявлення В. Путіна щодо формування нової російської державності стали причиною появи такого явища, як «путінізм». Схожі погляди зустрічаються і серед населення РФ, а також серед населення колишніх союзних республік, оскільки «радянські люди» щиро вірять у відновлення колишнього соціалістичного табору і досі ідентифікують себе з громадянами на сьогодні вже не існуючої соціалістичної держави - СРСР.

При цьому, В. Путін робить все можливе для того, щоб відновити колишню могутність СРСР або навіть, можливо, Російської імперії за допомогою відповідних дій та відкритої неправди, що порушують всі існуючі міжнародно-правові акти, починаючи від Статуту ООН і закінчуючи Будапештським меморандумом. У да-

ному випадку доречно згадати слова зі Святого Письма про лукавого - «ибо он лжец и отец лжи» (Іоанна, 8:44). Отже, джерелом всякої неправди є ворог роду людського, звідси поведінка будь-якої людини, котра вибудовується на брехні та породжує зло і насильство рано чи пізно приречена на крах. З цього випливає, що про жодну законослухняність та порядність такої людини не може бути й мови.

Варто також наголосити на тому, що поведінка В. Путіна підпадає під усі ознаки дій політичного злочинця. Свідченням цьому є його користування сленгом – маємо на увазі вислів «мочить в сортирах», котрий, як правило, використовується особами, які відбували покарання у місцях позбавлення волі [2]. Звичайно, сказане є лише відображенням наших суб'єктивних поглядів та міркувань, які можуть бути піддані конструктивній критиці.

Зазначимо також, що В. Путін прийшов до влади за допомогою змови політичного істеблшменту та представників силових структур, що є грубим порушенням конституційних прав громадян РФ. З цього приводу, доречним буде навести так зване «пророцтво» В. Суворова про особу, яка займе посаду президента РФ. Він ще задовго до президентства В. Путіна прогнозував, що другим або третім президентом РФ стане людина, знайома з силовими структурами, іншими словами – «чекіст». Такий висновок В. Суворов зробив, опираючись на добре знання суспільного ладу СРСР, оскільки свого часу він був працівником головного розвідувального управління (ГРУ). Цей дослідник вважає, що все суспільство «країни Рад» було поділене на дві частини перша група - це просте робоче населення або «радянські люди», яких була більшість, друга група – це особи, які доносили відомості про «радянських людей» до силових структур. Як свідчить історична практика, нерідко ці доноси ставали причиною арештів та репресій простих людей та інтелігенції. Після розпаду СРСР такі «доносчики», боячись страшної помсти від скривджених громадян, консолідувалися і задля власної безпеки здобули владу в країні [3]. На наш погляд, такого роду пояснення вельми правдоподібно.

Звертаючись до поняття «путінізм», потрібно відрізнити його від інших державно-політич-

них режимів. Здебільшого під терміном «путінізм» сучасні дослідники розуміють послідовну політику протидії процесам модернізації, що використовує нові технології управління державою для консервування існуючої структури влади [4, с. 18].

Інші вчені наголошують, що «путінізм» не виникає на рівному місці, а формується як закономірне явище історичного розвитку, що сягає своїми коренями у єврейський нацизм (сіонізм), італійський фашизм, німецький націонал-соціалізм, у державний монополізм епохи розвинутого соціалізму («брежнєвізм») тощо. Врешті-решт усі перелічені види державно-політичного режиму є лише різновидами тоталітарного. Зазначимо, що «путінізм» виникає також і не через глобальну соціально-політичну констеляцію (збіг обставин), що сталися після воєн і протистояння двох систем (капіталізму та соціалізму). У XXI-му столітті, «путінізм» черпає свої сили за допомогою: неосвіченості та інертності мас, у забобонах та упередженості суджень, що передаються з покоління в покоління, а також у тому, що більша частини населення планети знаходиться по той бік протистояння добра і зла [5, с. 1].

На сьогоднішній день найпоширенішими є дві теорії розуміння сутності режиму «путінізму». Перша говорить про те, що саме РФ намагається повернутися до часів СРСР, а сьогоднішній режим – це різновид фашизму (у даному випадку В. Путіна ототожнюють із Б. Муссоліні). Друга визначає нинішній режим як авторитарну персональну владу В. Путіна [4, с. 7]. Ми хотіли б запропонувати третє припущення, визначаючи «путінізм» як концептуально новий суспільний феномен та різновид державно-політичного режиму, який має низку характерних ознак, відмінних від тоталітаризму, авторитаризму чи будь-яких інших державних режимів.

З цього приводу Л. Гудков, визначаючи специфіку «путінізму», наголошує на тому, що: главою держави в даному випадку стає апаратний висуванець таємних політичних угруповань, який називається «медійний президент»; вибори фальсифікуються і проводяться лише для надання начебто легітимності влади; ідеологією виступає реваншизм; поділ влади проголошується лише номінально, лєвова частка влади

зосереджена у руках тіньових кланів; «технічні міністри» в уряді фактично знаходяться під керуванням силових органів; спостерігається повна апатія до державних подій, у разі потреби можливі санкціоновані чинною владою демонстрації вияву лояльності їй; існує частково вільна ринкова система, що характеризується залежністю від владної адміністрації та високою присутністю монополізації [4, с. 20].

Водночас, як зауважує Л. Гудков, хоча «путінізм» і виникає на залишках тоталітаризму колишнього СРСР, проте він втратив єдність, тотальну координацію діяльності та інтегрованість елементів влади (армія, МВС, прокуратура, суд та ін.). Вчений наголошує, що на сьогоднішній день ці структурні елементи державної влади мають часткову самостійність та діють в інтересах тіньових кланів [4, с. 8].

На нашу думку, таке твердження є недостатньо обґрунтованим, адже знову ж таки, звертаючись до минулого В. Путіна, можна стверджувати, що свій управлінський досвід офіцера КДБ він переніс і на управління державою. Підтвердження цьому може бути хоча б той факт, що всі сфери управління, всі гілки влади, а також засоби масової інформації знаходяться під керівництвом Кремля. Для керування такою масою підкорених службовців, безумовно, потрібна чітка ієрархія влади, котра була створена на зразок та подобу ієрархії у силових структурах колишнього СРСР.

В окремих наукових колах побутує думка про те, що режим В. Путіна повинен постійно встановлювати свою квазілегітимність шляхом проведення виборів, що в кінцевому результаті суперечить принципам авторитаризму, адже ніхто з його історичних попередників - М. Кадафі, Ф. Франко, С. Хусейн, Чан Кайши не потребували затвердження своєї влади шляхом, хоча б і фальсифікованих, проте все ж таки виборів.

На наш погляд, вибори для В. Путіна є одним із засобів мобілізації та консолідації населення, яке розглядається в якості біомаси, а не сприйняття кожної окремої людини як унікальної особистості. В даному випадку «путінізм» ігнорує право власного народу на безпосередню демократію та можливість брати участь в управлінні державними справами.

Таким чином, народ РФ не визнається єдиним джерелом державної влади, а такі поняття, як легітимність та легальність державної влади, повністю втрачають своє юридичне значення, що є грубим порушенням норм національного законодавства РФ, міжнародного права та взятих на себе міжнародних зобов'язань.

Найбільш прикорм є те, що наріжним каменем становлення «путінізму» став лояльний до нього російський народ, який використовується владою у якості своєрідного «архитектурного матеріалу», що в результаті призвело до того, що більшість населення РФ ідентифікує себе одним цілим з державою та готове до самопожертви заради її геополітичних інтересів.

Наголошуємо, що подібна лояльність стала можливою лише після важких соціально-культурних потрясінь, що вплинули не лише на матеріальне становище громадян, а й на їхній світогляд та цінності. До цих потрясінь можна віднести кримінальну революцію 90-х років, яка призвела до тотального зубожіння населення, яке досягло свого критичного стану. Крім того, змінилася соціальна структура суспільства, почалися процеси надмірної поляризації соціуму, ідеологія соціалізму та рівності замінилася ідеалом «грошового життя», з'явився значний прошарок населення з мільйонними статками, отриманими шляхом протиправних дій.

Слід зазначити, що адаптація російського народу до таких політичних режимів, як монархія і диктатура, відбулася ще за часів існування Російської імперії. Під впливом знаменитої тріади російського державотворення С. Уварова («православ'я, самодержавність, народність») у російського народу сформувалася на підсвідомому рівні, залежність від керівника або лідера. Саме С. Уваров, будучи прихильником абсолютної монархії, вперше офіційно проголосив ідею, яка полягала в тому, що початкову освіту потрібно комбінувати із російськими традиціями православ'я, самодержавності та народності, які є складовими елементами спасіння держави та є важливим фактором сили і величі Росії [6, с. 51]. Прийшовши на зміну монархії, тоталітарний режим СРСР продовжив ці процеси по відношенню до свого населення, замінивши тріаду С. Уварова на тріаду «соціалістичного будівництва»,

котра виглядала так – «пропаганда, виховання і насильство».

У цілому радянський тоталітарний режим вирізнявся абсолютним запереченням політичного та ідеологічного плюралізму з широким використанням популістської демагогії, відданості «єдиновірній» панівній ідеології. Разом з тим, ідеологія в радянській тоталітарній державі становила парадигму належної поведінки для всіх сфер суспільного життя, що призвело до фанатизму комуністичної теорії, критика якої була неприпустимою. До того ж, завданням ідеологічної складової тоталітарного режиму було придушення інакомислення серед радянських громадян, пов'язане з нечуваною монополією на інформацію [7].

Виходячи зі сказаного, можна зробити висновки про те, що російський народ найкраще екранізує психологічну теорію походження держави, представниками якої були Л. Петражицький, Г. Тард, З. Фрейд. Згадані науковці приділяли досить велику увагу особливостям людської свідомості, при цьому основний акцент робився на потребі одних людей панувати над іншими, а інших прагненням підкорятися та наслідувати тих, хто прагне управляти [8].

У цьому аспекті російський філософ Е. Трубецький, посилаючись на Г. Спенсера, зазначає, що подібно як «між частинами біологічного організму існує фізіологічний зв'язок, так само між людьми як елементами соціального організму встановлений психологічний зв'язок». Таким чином, згідно з психологічною теорією походження держави у людини існує підсвідома залежність від лідера, який веде за собою інших [9, с. 99].

Заслугує також на увагу той факт, що як у «наукових колах», так і серед пересічних громадян РФ змінилося ставлення до тирана минулого століття Й. Сталіна. На сьогоднішній день його вважають «сильним дієвим менеджером», а репресії, вчинені ним, вважаються «вимушеними заходами». У рамках даного підходу серед псевдонауковців побутує різне ставлення до особливостей «правління» Й. Сталіна. Так, В. С. Полікарпов у своїй книзі «Сталін - володар історії» пише, що «Й. Сталіну вдалося створити таку цивілізацію, яка досягла небаченого згуртування народу, його нездоланної віри, що обернулася в

самовіддану працю» [10, с. 339]. Водночас, багато хто з прихильників політики Й. Сталіна й досі мислить тезами радянської інформаційної пропаганди 1930-х років, проголошуючи його продовжувачем та спадкоємцем справи В. Леніна. На їхню думку, при Й. Сталіні у процесі репресій загинула антирадянська частина більшовиків та інші шкідливі для комунізму «елементи», що дозволило приступити до заключної фази побудови наддержави - СРСР. Солідарними з цією ідеєю є В. Кожинів, І. Шишкін, В. Мічурін, Л. Гумільов, які вбачають у сталінізмі результат світового історичного процесу. Головна теза В. Кожинова звучить саме так: «Історія робила Сталіна, а не Сталін історію» [11, с. 33].

Таким чином, на підсвідомому рівні російського народу сформувався ідеалізований образ популярного тоталітарного правителя типу Й. Сталіна. На сьогоднішній день подібний образ дієвого «правителя-менеджера» створив собі В. Путін, який користується імперськими, схожими зі сталінськими засобами державного управління та має широку популярність серед населення РФ. На наш погляд, він є штучним, адже засоби, що ґрунтуються на пропаганді та страху перед владними силовими органами, обмежують одне з найголовніших природних прав людини - право на свободу волевиявлення та слова.

Необхідно чітко усвідомити, що після «ельцинського» періоду втрат колишніх геополітичних позицій на міжнародно-політичній арені у російського населення сформувалися реваншистські настрої, котрі, як свідчить історичний досвід, є особливо небезпечними. Потрібно враховувати той факт, що РФ асоціює себе з СРСР та акцентує увагу на особливому праві правонаступництва останнього. Більше того, Росія намагається відновити колишній міжнародний вплив та стати таким же геополітичним суперником США, яким раніше був СРСР [12].

Про реваншистські перспективи політики РФ деякі політичні діячі почали говорити відразу ж після четвертого розширення сфер впливу НАТО. Так, у 1998 р. Дж. Кенан (автор американської політики стримування під час «холодної війни») зауважив, що «розширення НАТО - це початок нової холодної війни. Я думаю, що росіяни з часом відреагують досить негативно, і

це впливатиме на їхню політику». Також Дж. Кенан передбачав, що розширення НАТО покладе край демократії в Росії [13, с. 115].

Досить цікавою є думка В. Горбуліна, який теж пов'язує початок російської «геостратегії реваншизму» з приходом до влади В. Путіна. Він вважає, що основоположним завданням РФ є поступове, неухильне відновлення російського впливу та значущості на міжнародній арені [12, с. 6].

Очевидним є той факт, що внутрішні економічні проблеми та специфіка державно-політичного устрою РФ продукують «реваншистські» та «ревiзiонiстські» (бажання змінити вже установлений поділ територій) настрої в суспільстві. За цих умов існує ймовірна можливість розпалювання російським керівництвом континентального конфлікту як останньої надії на перегляд існуючого світового порядку і визначення місця в ньому РФ [14, с. 317].

Підсумовуючи наші спостереження, можна зробити висновок, що так званий «путінізм» був сформований на «родючому ґрунті», який називається російський народ. Підтвердженням цьому може бути той факт, що впродовж своєї історії російський народ неодноразово піддавався різного роду адаптації до тоталітарних режимів, яка проводиться і досі за допомогою «засобів масової дезінформації», а не інформації. Піддавшись цьому, по-справжньому приголомшливому впливу, росіяни і досі не можуть активно протидіяти «путінізму» та чинити достойний спротив його зовнішньополітичній агресії стосовно суверенних держав. Саме тому, шукаючи шляхи деескалації конфліктів, спровокованих «путінізмом», потрібно звернути увагу на факт «адаптованості» населення до режиму «путінізму». Разом з тим, ми не повинні створювати з росіян образ ворога для всього цивілізованого світу, а скоріше бачити вину в існуючому державно-політичному режимі під назвою «путінізм».

Список використаних джерел:

1. Інформаційне агентство «REGNUM» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://regnum.ru/news/polit/444083.html>
2. Youtube [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<https://www.youtube.com/watch?v=KqBu0UK8bAg>]

3. Інформаційно-дискусійний портал Newsland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newsland.com/news/detail/id/661033/>

4. Гудков Л. Д. Природа «путінізму» // Вестник общественного мнения: Данные. Анализ. Дискуссии. – 2009. – Т. 101. – №. 3. – С. 6-21.

5. Poleev A. Путинизм: Феноменологическое и прототипическое исследование (Putinism: A Phenomenological and Prototypical Investigation) // Journal Enzymes ISSN. – 1867. – Т. 3317. – С. 2012.

6. Карсканова С. В. Основы отечественной государственности в консервативных политико-правовых учениях XIX – начала XX века: дис. к.ю.н. : 12.00.01. / Карсканова Светлана Викторовна. – К., 2014. – 145 с.

7. Політична історія України: Посібник для студентів п 50 вищих навчальних закладів / За ред. В. І. Танцюри – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 488 с. (Альма-матер) ISBN 966-580-110-4.

8. Студентський юридичний портал України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://the-law.at.ua/publ/politologija/derzhava/teoriji_pokhodzhennja_derzhavi/2-1-0-1

9. Лебедева С. Ю., Тімченко О. В. Психологічне забезпечення професійної та функціональної надійності фахівців снайперських груп спеціальних підрозділів МВС України: [монографія] // Харків: ХНАДУ. – 2005.

10. Поликарпов В. С. Сталин – Властелин истории / В. С. Поликарпов. – Ростов н/Д : Владис, 2007. – 448 с.

11. Греченко В. А. Сучасна російська історіографія діяльності Сталіна // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – №. 1. – С. 30-37.

12. Горбулін В. П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / В. П. Горбулін // Національний інститут стратегічних досліджень. – 2014. – № 4. – С. 5 – 13.

13. Leleko V. Українська криза як новітній виклик системі міжнародної безпеки // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: філософія, соціологія, політологія. – 2015. – № 1. – С. 115-119.

14. Ветринський І. М. Геополітичні передумови російської агресії проти України // Гілея: науковий вісник. – 2015. – №. 99. – С. 316-320.